

سؤال:

شأن نزول آیات 1 تا 4 سوره تحریم چیست؟

پاسخ:

خداوند در سوره تحریم آیه 1 تا 4 می‌فرماید:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبْتَغِي مَرْضَاةَ أَزْوَاجِكَ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ قَدْ فَرَضَ اللَّهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ
أَيْمَانِكُمْ وَاللَّهُ مَوْلَاكُمْ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ وَإِذْ أَسَرَّ النَّبِيُّ إِلَىٰ بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثًا فَلَمَّا نَبَّأَتْ بِهِ وَأَظْهَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ
عَرَفَ بَعْضَهُ وَأَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍ فَلَمَّا نَبَّأَهَا بِهِ قَالَتْ مَنْ أَنْبَأَكَ هَذَا قَالَ نَبَّأَنِيَ الْعَلِيمُ الْخَبِيرُ إِنَّ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ
فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَلِكَ ظَهِيرٌ

ای پیامبر چرا چیزی را که خدا بر تو حلال کرده است به خاطر خشنود ساختن زنان بر خود حرام می‌کنی و خدا آمرزنده و مهربان است، خدا برای شما گشودن سوگندهایتان را مقرر داشته است، خدا است یاور شما و او است دانا و حکیم، آنگاه که پیامبر با یکی از زنان خود رازی در میان نهاد چون آن زن آن راز با دیگری باز گفت، خدا پیامبر را از آن آگاه ساخت و او پاره‌ای از آن راز را بر آن زن آشکار کرد و از افشای پاره‌ای دیگر سرباز زد؛ چون او را از آن خبر داد گفت چه کسی تو را از این ماجرا آگاه کرده است، گفت آن خدای دانای آگاه به من خبر داده است، اگر شما دو زن توبه کنید بهتر است؛ زیرا دل‌هایتان از حق باز گشته است و اگر برای آزارش همدست شوید خدا یاور او است و نیز جبرئیل و مؤمنان شایسته و فرشتگان از آن پس یاور او خواهند بود.

احادیث اهل سنت در شأن نزول این آیات:

در صحیح بخاری در ذیل آیه اول تا چهارم سوره تحریم چنین آمده است:

عن عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَشْرَبُ عَسَلًا عِنْدَ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ وَيَمْكُثُ عِنْدَهَا فَوَاطَيْتُ أَنَا وَحَفْصَةَ عَلَى أَيَّتُنَا دَخَلَ عَلَيْهَا فَلْتَقُلْ لَهُ أَكَلْتَ مَغَافِيرَ إِنِّي أَجِدُ مِنْكَ رِيحَ مَغَافِيرَ قَالَ لَا وَلَكِنِّي كُنْتُ أَشْرَبُ عَسَلًا عِنْدَ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ فَلَنْ أَعُودَ لَهُ وَقَدْ حَلَفْتُ لَا تُخْبِرِي بِذَلِكَ أَحَدًا

صحیح البخاری، ج 4، ص 1865 و ج 5، ص 2016 و ج 6، ص 2462 و صحیح مسلم، ج 2، ص

1100

عائشه می‌گوید: پیامبر در نزد زینب بنت جحش عسل می‌خورد و نزد او می‌ماند؛ پس من و حفصه توافق کردیم بر این که پیامبر بر هر کدام از ما که داخل شد، به او بگوییم که تو مغافیر (شیره نوعی درخت بد بو) خوردی، من از تو بوی مغافیر احساس می‌کنم، پیامبر فرمود: خیر، ولی من نزد زینب بنت جحش عسل می‌خوردم و دیگر پیش او نمی‌روم و قسم می‌خورم، این را به هیچ کس نگو.

در کتاب صحیح بخاری آمده است که ابن عباس از عمر پرسید:

سمعت بن عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقُولُ أَرَدْتُ أَنْ أَسْأَلَ عَمَرَ فَقُلْتُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مِنَ الْمَرْأَتَانِ اللَّتَانِ تَظَاهَرَتَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَمَا أَتَمَمْتُ كَلَامِي حَتَّى قَالَ عَائِشَةُ وَحَفْصَةُ

صحیح البخاری، ج 4، ص 1866 و ص 1868

ابن عباس می‌گفت: می‌خواستم از عمر سؤال کنم، پس گفتم: امیر مؤمنان آن زنانی که پشت کردند بر پیغمبر صل الله علیه و آله چه کسانی بودند، ابن عباس می‌گوید: هنوز حرفم تمام نشده بود که عمر گفت: آن دو زن عائشه و حفصه بودند.

باز در جای دیگر در صحیح بخاری ابن عباس می‌گوید از عمر پرسیدم:

فَقُلْتُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مِنَ الْمَرْأَتَانِ مِنَ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اللَّتَانِ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُمَا إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَالَ وَاعْجَبِي لَكَ يَا بِنْتِ عَبَّاسٍ عَائِشَةُ وَحَفْصَةُ

صحیح البخاری، ج 2، ص 871 و ج 5، ص 1991 و صحیح مسلم، ج 2، ص 1111

ای امیر مؤمنان، آن دو زن پیغمبری که خدا در مورد آنها آیه ان تتوبا الی الله را نازل کرد، چه کسانی بودند؟ عمر گفت: من از تو تعجب می‌کنم ابن عباس، آن دو زن عایشه و حفصه بودند.

احاديث شيعة در شأن نزول اين آيه:

در كتاب تفسير قمى در مورد اين آيه چنين آمده است:

أخبرنا أحمد بن إدريس قال حدثنا أحمد بن محمد عن الحسين بن سعيد عن ابن سيار عن أبي عبد الله عليه السلام في قوله تعالى يا أيها النبي لم تحرم ما أحل الله لك الآية قال اطلعت عائشة وحفصة على النبي صلى الله عليه وآله وهو مع مارية فقال النبي صلى الله عليه وآله والله ما أقربها فأمره الله ان يكفر يمينه

تفسير القمي، علي بن إبراهيم القمي، ج 2، ص 375

امام صادق عليه السلام مى فرمايد: عائشه و حفصه نزد پیامبر صل الله عليه و آله رفتند؛ در حالى كه ایشان با ماريه بود، پیامبر صل الله عليه و آله فرمود: به خدا قسم ديگر به ماريه نزديك نمى شوم؛ پس خداوند به پیامبر صل الله عليه و آله امر كرد كه كفاره قسم بدهد و قسم خود را بشكند.

در كتاب التبيان فى تفسير القرآن در مورد اين آيه چنين آمده است:

وقيل في سبب نزول قوله يا أيها النبي قولان أحدهما قال زيد بن أسلم ومسروق وقتادة والشعبي وابن زيد والضحاك ان النبي صلى الله عليه وآله حرم على نفسه مارية القبطية بيمين انه لا يقربها طلبا لمرضاة حفصة زوجته لأنها غارت عليه من أجلها وقال الحسن حرم رسول الله أم ولده إبراهيم وهي مارية القبطية على نفسه فأسر بذلك إلى زوجته حفصة فأفضت به إلى عائشة وكانت حفصة بنت عمر قد زارت عائشة فحلا بيتها فوجه رسول الله إلى مارية القبطية وكانت معه وجاءت حفصة فأسر إليها التحريم والقول الثاني ما رواه عبد الله بن شداد بن الهلال ان النبي صلى الله عليه وآله كان شرب عند زينب شراب عسل كانت تصلحه له فكان يطول مكثه عندها فكره ذلك عائشة وحفصة فقالت له إنا نشم منك ريح المغاير وهي بقلة متغيرة الرائحة في قول المفسرين وقال الزجاج هي بقلة منتنة فحرم النبي صلى الله عليه وآله شراب العسل الذي كان يشربه عند زوجته زينب بنت جحش

التبيان في تفسير القرآن، الشيخ الطوسي، ج 10، ص 45

در شأن نزول این آیه دو قول وجود دارد، قول اول این است که پیامبر قسم خورد که به ماریه قبطیه نزدیک نشود؛ برای رضایت همسرش حفصه چون نسبت به ماریه حسادت می‌کرد.

حسن می‌گوید: پیامبر ماریه قبطیه را بر خود حرام کرد و این راز را به همسرش حفصه گفت؛ پس حفصه این راز را برای عایشه بازگو کرد، حفصه دختر عمر به دیدن عایشه رفت؛ پس پیامبر به سوی ماریه قبطیه رفت و ماریه همراه پیامبر بود که حفصه آمد و پیامبر این راز تحریم ماریه را به حفصه گفت.

قول دوم این است که پیامبر صل الله علیه و آله شربت عسلی را که زینب برای ایشان درست می‌کرد، می‌خورد؛ پس نزد زینب زیاد می‌ماند و عایشه و حفصه از ماندن پیامبر نزد زینب ناراحت می‌شدند و بدشان می‌آمد، عایشه به پیامبر گفت: ما از تو بوی مغفیر احساس می‌کنیم؛ پس پیامبر شربت عسل را که در نزد زینب بنت جحش می‌خورد را بر خود حرام کرد.

محمد بن جریر طبری در کتاب در مورد این آیه می‌گوید:

حدثت عن الحسين قال سمعت أبا معاذ يقول ثنا عبید قال سمعت الضحاک يقول في قوله يا أيها النبي لم تحرم ما أحل الله لك كانت لرسول الله فتاة فغشيها فبصرت به حفصة وكان اليوم يوم عائشة وكاننا متظاهرتين فقال رسول الله اكنمي علي ولا تذكري لعائشة ما رأيت فذكرت حفصة لعائشة فغضبت عائشة فلم تزل بنبي الله حتى حلف أن لا يقربها أبدا فأنزل الله هذه الآية وأمره أن يكفر يمينا ويأتي جاريته

جامع البيان عن تأويل آي القرآن، محمد بن جرير الطبري، ج 28، ص 200

ضحاک در مورد این آیه می‌گوید: پیامبر همسر جوانی داشت؛ پس نزد او رفت و حفصه او را دید؛ در حالی که آن روز نوبت عائشه بود و این عائشه و حفصه با هم، هم پیمان بودند؛ پس پیامبر به حفصه فرمود: این قضیه را کتمان کن و آنچه را که دیدی به عائشه نگو؛ اما حفصه این قضیه را برای عائشه تعریف کرد؛ پس عائشه عصبانی شد و به پیامبر اشکال می‌گرفت تا این که پیامبر قسم خورد هرگز نزد آن همسر جوانش نرود؛ پس خداوند این آیه را نازل کرد و به پیامبر دستور داد که کفاره قسم بدهد و نزد آن زن برود.

نتیجه گیری:

از این روایات که بیان شد نتیجه می‌گیریم که این آیات در حق عائشه و حفصه نازل شده است و این دو نفر قصد اذیت و آزار پیامبر را داشتند و راز پیامبر را نگه نداشتند و پیامبر از این کار آنها ناراحت شد.